

նեղու կը ջանային, առաջ անոնց ինքնապաշտպանութիւնը և զբոսաշրջի խօսքերը կը քննարկէր, յետոյ զանոնք զաւազանովը կը վաճառէր: Կըսէին թէ իւր կենսագրութիւնը հանճարեղ կատակներու քաղաւածոյք մ'է:

Խոսքով Մ. Մանուկեան

23 դեկտ. 1883

Կ. Պոլիս

(Երեսնակէ)

ՎԱԳԸԱՅԻ ԼԵՕՐԱՏ

Խ. (42)

1848 սէնտեմբեր 15 ինտէրնացի իտալացի մուհաբէմէտէ, բէք չօգ ճէմիլեթ հազըր պուլունտուղու կիսի, պիր չօգ տախի ամբը վէ բիւստէ ասաքիւ հազըր պուլունտուղ տուր:

Բէյիսին վէ միւստաիի ումու միւնին տալէթլէրի իւղէրինէ, հէյ-եթի մահբէմէ մանասթըրը կէզիպ թէֆթիլ վէ մուսթեհէնէ իյլէտիկին տէ հազըր պուլունտուղ, կէօր-տիւքլէրինի եազըրըլարընտան, վէ պինսէն ալէյս պինլէրճէ քէսան աս օգուեուպ մէրաք իթտիքլէ-րինտէն, մէզքիւր իզտիհամըն քէս-րէթինէ սէպէպ վիրմիլ տիր:

Փետրուար 15 տէ, գաբուճու պէրապէր էրքէնտէն կիտիպ, շահիտլէրէ մախսուս պուլունտու գա-նաբէտէ օթուրտու վէ տօտաղլա-րը արաքընտան տուալար օգու-տու գաթան պաշգա, ճէպինտէն պիր քիթապ տախի չըգարարաք, քէ-մաթի զաթրէթ իւղրէ կէօգ կէզտիր-մէկէ պաշլատը:

Պատէհա պաղչէպան պիրատէր տախի կէլտի, վէ գաբուճու մէր-գուճա պաղարաք, շէյլէ պիր կիզ-լի սուրէթ տէ կիւլիւմէտի:

Լէօթատ օլ անտէ տալիմա պիր սիւքիւնէթի գալպ իւղրէ պուլուն-մագտա իտի:

Եթէվի մէզպուրտէ Մարիօն Բա-մանիաղա թաղ-էր Լէօթատ արքիւր նազար իտէրիլ, շիւնքի անտէ պիլիւք պիր էթմիլիէթ պուլունտուղ տա տէկիւ-տը:

Կէլէլիմ շիմտի միւճէլլիտ Գոն-թուն մուհաբէմէտէն:

Բէյիս սիւալէ միւսպաշէրէթ պիր-լէ, քէնտի իֆատէնիլի պէյան ի-տինիլ պաղարաք, տէտի:

— Վուգուաթտան սէքիլ կիւն-էվիլէ, տէտի մէրգուճ, տիրէք-թէօր պիրատէր պէնի չաղըրթա-րարաք, իքի պին ֆրանգլըք իշ վիրալիտի, վէ հէր պիր քիթապ-տան իքիլէր նիւսիւն նիւմուճէ օլ-մագ իւղրէ պաշլամաղլըրը բէճա իյլէտի: Պէնտէ մաթլուպու իւղրէ եաբալըմ, վէ քէնտի զէվճէմէ Մա-րիօն իլէ մէզքիւր քիթապլարը կէօնտէրմէսինի էմի իյլէտիմ իսէ տէ, մէզքիւր քիթապլար պիր սէ-րէթէ սըղմաաղլարընտան, իքին-ճի պիր սէրէթէ տահա տօլտուր-մաղլըղա լիւղուճ կէօրիւլտի, վէ զէվճէմէտէ, իքինճի սէրէթի տէ Սէ-սիլէ վիրէրէք, պէնիլիէ անը տա-խի պիրիլքտէ կէօնտէրտի:

«Մէրգուճէ գըզլար պիրիլքտէ օլտուղլարը հալտէ, մանասթըրա կիթտիմ. գաբուճու գաբուեու աշ-տը, վէ գաբուճու օտապը էօնիւն-տէ պուլունտան իւսթիւ գաբալը սուֆատա (վիւթիպիւլ) իքի քիշի կէօրտիւմ պուլունտան պիրի Լէօ-թատ, վէ տիկէրի տախի ժիւպրիէն օլուպ, պուլունտար պէրապէր գօ-նուշմաղտա իտիլէր: Լէօթատըն պաշլետա պիր թաքէ պուլուն-մագտա վէ ժիւպրիէն տէ պաշլետա շաբգա օլտըղը թաղտիրտէ արգա-սընը պէնտէն թարաֆա տէօնիւլ-պիր հալտէ իտի: Պէն շէմիլէյի գաբուճուճուճու օտապը եանընա վաղ իյլէտիմ: վէ պատէհու սէրէթլէրի եարաթմ իտիպ մէրգուճէ գըզլարա աշաղը ինտիրթտիքտէն սօնրա, Մա-րիօնա, հայտէ յինիլ սիլ կիտինիլ տէ պատէհու չօճուգ տա պօշ սէրէթ-լէրի կէթիլիմին» տէտիմ: վէ պուլուն-տան սօնրա, մէզպուրէ չօճուգ տա-խի «ալսէն չու շէմիլիէթի տէ, պէնի իյլէտիմ, պատէհու գաբուճու պի-րատէր իլէ պիրիլքտէ, անաթթար տալիմա էլիւտէ օլտուղու հալտէ, տիրէթթէօրիւն օտապընա չըգտըմ:

տիրէթթէօր օլտան տէ օրատա տէ-կիլ իտի իսէ տէ, կէլտի, վէ մէր-գուճ իլէ եարաթմ սաաթ վէ եախօտ իւշ չիքէք գատար գօնուշտուճ: Սրատան պիր չէրէք գատար կէլ-միլ իքէն, պիրատէր ժիւպրիէն եօգարը կէլտի, մէրգուճուճու գու-լաղընտան պիր շէյ սէյլէտի, վէ մէրգուճ տախի թահսին ալէամէթի կէօթէրտի: պիլ օլ հէնկէմաթէ քի-թապլարըն բաղարըղընը իթմէքտէ իտիք: Տիրէթթէօրիւ թէրքիլէ աշաղը ինտիմ, վէ մէրտիլէնին ալթ պաշլը-տա, Լօրիէնի կէօրտիւմ: մէրգուճ էլլէրինի երյգամագ տա իտի Մէր-գուճ էլլէրինի երյգատըրգտան սօնրա, գաբուճու օտապը սօֆաթ-նա կիրտի: օլ հէնկէմաթէ գաբու-ճուեու կէօրտիւմ, մէրգուճ եէր-լէրի սիւքիւրմէքտէ իտի: վէ Սէ-սիլէ վիրմիլ օլտուղուճ շէմիլիէթի տախի, տիւպարա տաեաթթընը օ-լարաք կէօրտիւմ: վէ պուլունտի իւ-զէրինէ, — «Սէսիլ նէրէտէ տիր» տէյի մէրգուճուճու սիւալ իթտիմ: վէ մէրգուճ տախի «պիրմէմ» տէյի ճէվապ վիրտի, վէ իլտիլթէնտէ, «Պէլքի տիշարը չըգտըն տըր, պէլքի մէթթէպ թարաֆիւնա կիթ-միլ տիր» տէտի, վէ պանա թը-նէլի կէօթէրտի:

«Կէօրիւլմէքիլք օտա-նա կիրէ-րէք Սէսիլի արատըմ իսէտէ, պու-լունտուղըմտան, սէրէթլէրի օրա-տա պըրաքարաք, մանասթըրը թէրք իթտիմ: իլթէ մանասթըր հաղգընտա պիրտիկիմ անագ պու-ղատարտան իպարէթ տիր: Օրատընը թէրք իթտիքտէն սօնրա տանամըն եանընա կիթտիմ, վէ պատէհու ա-րապախանէն կիտէրէք պիր եէր թուլթուճ, վէ պատէհու տաթ-օն պուլունտա խանէմէ տէօնտիւ-կիւմտէ զէվճէմ պանա, — «Սէսիլ նէրէտէ տիր, — տէյի սիւալ իյ-լտի, վէ պէնտէ, — «մէրգուճ կէլ-մէտիմի, — տէտիմ. — իտար, — տէյի ճէվապ վիրտի: — «Վալիտէսիլ քէյի-սիլ օլտուղուճտան, իհիմալ տիր քի էվլէրինի կիթմիլ տիր, պէրէ-եթիմ պաղարաք — «տէտիմ: Թատմ իթտիմ: Չարիլար սաթըն ալմագ

իւղրէ ամճամա կիթտիմ: սաաթ պիր պուլունտա իտի: թէրարէն էվէ տէօնտիւմ: հալէա Սէսիլ կէլմէմիլ իտի: Չըրաղլարտան պիրինի մա-նասթըրա կէօնտէրէրէք մէրգուճէ-յի սօրտուրմալար իտի իսէ տէ, մէրգուճէյի կէօրէն օլմամըլ իտի: «Օլ վաղըթ զէվճէմ պանա, պէն քէնտիմ պիր քէրրէ կիտիպ պաղա-եթմ տէտի: վէ չարիլար սաթըն ալմագ իւղրէ, ամճամա պէրապէր Միտիմ գաբուճուճու կիթտիմ: վէ պատէհու րօթթէթմանլարըն Սէնթ-Պարիւլ սօգաղընտա վագը իտա-տէթխանէլէրի գարընտան կիտիպ պիր չիթթ գոնտուրա ալտըմ, վէ թէրարէն էվէ տէօնտիւկիւմտէ: զէվճէմ իլէ, Սէսիլին թէյլէսի-նի կէօրտիւմ: Մէրգուճէ գաթըն մանասթըրա կիտէրէք չօճուղու սի-ւալ իլլէմիլ իտի, վէ գաբուճուտա մէրգուճէն չօճուղու կէօրիւլմէք-լիք օտապընտա օթուրտուղունու կէօրմիլ օլմամընը ֆաղաթ տիշարը չըգտընը կէօրմէմիլ պուլունտու-ղունու սէյլէտիկինի սէյլէտի: պուլունտի իւղէրինէ պէն բէք մէրաք վէ էսէթ իտէրէք, չօճուղուն ագ-րապալարընը կէօրմէք իւղրէ տիշա-րը չըգտըմ:

«Մէրգուճէնին թէյլէսի իլէ վալիտէսինի կէօրտիւմ, մէրգուճէ-լէր պանա, վուգու-ի հալի բօլիսէ խապէր վիրտիլքէրինի սէյլէտիլքէ-րի կիպի, քէնտիմին արամագլըղա պօրճու պուլունտուղունու տախի իլթթար իլլէտիլէր, վէ հաթթա պուլունտան պիրի, «հիլ շիւքէմ եօգ տուր քի, էկէրի չօճուգ մա-նասթըրտան իլլէրի կիրմիլ իսէ, ար-թըք տիշարը չըգտմաեաճաղ տըր» տէտի: վէ պէն տախի պուլունտա գար-չըրըք օլտարաք, «պիրատէրլէր ալէյ-հիւտէ պէյլէ պիր շէյ սէյլէմէ-յինիլ, գիրա ֆէնալըք տօղար: չօ-ճուգ մա թլաղա մանասթըրտան տի-շարը չըգտըն օլմալը տըր, մաթթա-գա տալիք չօճուղար իլլէ պիր մա-հէլլտէ օյնամագ տա պուլունտալը տըր» տէտիմ: Սրատան ճիւղի պիր վաղըթ կէլտիլքտէ, մէրգուճէնին բէտէրի տախի կէլտի:

«Մէրգուճ իլլէ պիրիլքտէ չօճու-ղու արամաեալ չըգտըք, վէ ամճամա պանա, քէնտի մանասթըրիւտէ տուլ գատընտը իլլէ քիւլիւք չօ-ճուղարը իլլէրի ալըր պիր խանէ պուլունտուղունու պէնտին իլլէ, պիր քէրրէ մէզքիւր խանէնէ կիտիպ արամագլըղըն էլլէմիլիէթինի իպ-րաք իլլէտի: Իւլիւմիւլ պիրիլքտէ կիթտիլք, վէ մէզքիւր խանէնէ արա-մագ իւղրէ պիր մէլմուր իսթէտիք վէ մէլմուր պիլլէ, «էվիլէա սիլ ի-չէրի կիրինիլ տէ, պատէհու պէն տախի կիրէրիմ» տէտի, վէ պիլլտէ մուճիպինճէ հարէքթ իլլէտիլք: Մէզքիւր խանէտէ, երկիրմիլ չաղա-րընտա պիր գըղ վար իմիլ, խանէ սահիպէսի գատըն մէրգուճէի աշա-ղը ինտիրտի, կէօրտիլք, վէ մէլ-մուր պիլլէ, օրանըն էլլիլ բըղ պիլլ մահէլլ օլտուղունու սէյլէտիկին-տէն, մագուր տիլլէնէրէք տիշարը չըգտըք:

«Պուլունտի իւղէրինէ պէն, մէր-գուճ մէլմուրա, մանասթըրա տա-խի կիտէրմիլիլք» տէյի սիւալ իյ-լէտիմ, վէ մէրգուճ տախի ճէվա-պլետա «նաֆիլէ եէրտէ օրաեա կիթմէյինիլ, շիւնքի չօճուգ օրա-տա օլմամալը տըր» տէտի, վէ պէն տէ այնի էթթարտա պուլունտարաք վաղ կէլտիմ: Սէսիլին բէտէրի խա-նէմէ կէլտի, վէ էլիմի սըգարաք, «թէհի եէրտէ սիլ եօլունուղտան գալմանընը, կիտէնէլինիլ մահէլ-լէ կիտինիլ, չօճուգ զապ օլմալ, նէրէտէ իսէ, էլպէթթէ մէյտանէ չըգար» տէտիլքտէն պաշգա, գապ-թիլլէտէն տախի, քէմալի բահաթթ գալպ իւղրէ, եօլունուղունու իճ-րալէ մէլլուն պուլունտուղունու խապէր վիրտիլք:

Նիհայէթ, տահա սալիր լաղըմ կէլլէն մահէլլէրի արալթըրտըրտան սօնրա, կիճէ պըրաղըպ եօլունու կիթտիմ իսէ տէ, քէնտիմ օլ գու-տար մէրաք իտիպ չաղըրմիլ իտիմ քի, կէօթէլիմի պիլլէ տէկիլթիլէ-մէտիկիմտէն, զէվճէմ կիտիրտի:

(Տէլ-գ)

